

ЙОРДАНОВ, Стефан (*Велико Търново, България*)

ИЗ ТРАКИЙСКАТА ЕТНОНИМИЯ: I. БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ ЕТИМОЛОГИЯТА НА ЕТНОНИМА МИЗИ

From Thracian ethnonymy:

I. Comments on the etymology of the ethnonym Moesi

The many cases of isoglossal phenomena studied in literature between the Thracian-Pelasgian languages on the one hand, and the Baltic languages on the other, serve as basis for outlining the significant ethnolinguistic similarity between those two large tribal communities. To the arguments in this respect we can add an example from the field of ethnonymy which also proves the similarity in patterns of word-formation used in both ethnolinguistic communities. The ethnonym *mushki* [in the sources – *Mušku*, *Muški*, respectively the identical ethnonym *Μοσχοι*] is perceived as formed by the suffix **-sk-*, typical of the Thracian-Pelasgian as well as of the Baltic languages and in both cases it usually forms toponyms and hydronyms. In that case the ethnonym *mushki* is most probably derived from a toponym originating from a hydronym similar in type to that of Thracian river names *Μουσαῖς*, *Μουσέοα* or *Μύσιος*.

Keywords: Moesia, Mysians, *mushki*, Baltic languages, Thracian language, Sea Peoples

Областта между Стара планина и река Дунав носи названието Мизия. По принцип това е онаследен топоним, субстратно име в ново-българската топонимия, възприето от античната топонимична номенклатура на Балканите, и то от нейния тракийски пласт. Поради това то закономерно е от интерес за българската ономастика, респ. за ономастиката на обитавалата някога българските земи трако-пеласгийска етнолингвистична и етнокултурна общност.

Установената в литературата значима по обем изоглосия между трако-пеласгийските, от една страна, и балтските езици, от друга страна, независимо че още буди някои въпроси, е база за очертаване на значителната етнолингвистична близост между тези две големи племенни общности. По принцип близостта между двете етнолингвистични групи е изведена като наблюдение най-вече на базата на изследването на топонимията – сфера, в която се установяват най-много трако-балтски паралели. Към доводите в това отношение, обосноваващи извода за значителната близост както в лексикалното богатство на тези етнолингвистични общности, така и във фонетичния и морфологичния им строеж, в случая ще се опитам, въз основа на анализа на някои форми на етнонимизми, да прибавя още едно наблюдение, свързано с установяването на близост в етнонимичната им практика, и разбира се, близост в използваните в тази практика словообразователни модели.

В случая става дума за упоменатия в асирийските извори (вж. **Winkler, H.** 1901, S. 136) етноним **мушки** (**Mušku, Muški**). Изследвачите смятат, че в данните от тези извори са документирани две групи, наречени с този етноним, едната, наречена “източни мушки”, от периода XII-IX век – разположена близо до сливането на Евфрат и Arsanias, дн. р. Murat, и втората, наречена “западни мушки”, от периода VIII-VII век – разположена в Киликия. Асирийските извори на практика отъждествяват западните мушки и фригийците, докато гръцките извори изрично отграничават фригийците от Μοσχοι. Представени накратко, събитията, в които мушките изявяват присъствието си на историческата арена, са следните (вж. за тях повече у **Cavaignac, É.** 1953; **Mellink, M. J.** 1965; **Diakonoff, I. M.** 1968 [1984], ch. 3 [The Formation of the Armenian People], цит. по: <http://rbedrosian.com/Classic/diakph10.htm>; **Muscarella, O. W.** 1989; **Wittker, A.-M.** 2004; тук като цяло следвам изложението в: **Mushki...**, pass.).

За източните мушки е известно, че през XII век се придвижват към хетска Мала Азия, предизвиквайки загиването на хетската държава и установявайки се в пост-хетско царство в Кападокия. Дискутира се от каква посока се придвижват към сърцевинните райони на хетския ареал – дали от изток или от запад; според някои автори те първоначално обитавали района на Урарту, докато тъкмо обратното се съдържа като твърдение в съчиненията на античните автори – че те дошли тук от

прародината си на запад, от района на Троя и дори по-далеч, от района на Македония, където обитавали бригите. Заедно с **хуритите** и **каските** те завоюват асирийските провинции Alzi и Puruhuzzi в ок. 1160 г., но се отблъснати и разгромени заедно с каските, от Тиглат-Пилесер I през 1115 г. пр. н. е., който до 1110 г. напреднал чак до Milid.

През VIII век пр. н. е., когато Tabal става най-значимата от пост-хетските държавности, мушките начело с владетеля си Mita влизат в антиасирийската коалиция заедно с Табал и Кархемиш. Съюзът е разгромен от владетеля на Асирия Саргон II, който завладява Кархемиш и отхвърля Мита обратно във владяната от него територия. Ambaris, владетелят на Табал, е временно париран посредством междудинастичен брак с асирийска принцеса и дори получава управлението на провинцията Hilakku, но през 713 г. пр. н. е. е детрониран, а Табал става асирийска провинция. През 709 г. мушките отново се появяват в известията на изворите, като Саргон споменава владетеля им Мита като свой приятел. Мита заловил и предал на асирийците пратениците на Urikki, владетеля на Que, изпратени за преговори с антиасирийска насоченост с Урарту, когато те минавали през неговата територия. През 714 г. кимерийците завладяват Урарту, идвайки откъм Кавказ, след което се придвижват на запад по крайбрежието на Черно море до Синопа. След това те тръгват на юг към Табал и тук през 705 г., в централна Мала Азия, те разбиват асирийската армия, при което Саргон II загива. Някои автори (Macqueen, J. G. 1986, p. 157, и др.) смятат, че мушките начело с Мита са участвали в асирийската кампания и поради това са били принудени да напуснат западна Анатолия, изчезвайки от асирийските извори и появявайки се в гръцките извори като фриги, обитавачи държавата Фригия начело с владетеля Мидас. Гръцката хронографска традиция съобщава като време на смъртта на митичния Мидас две дати – 696/5 г. или в 676/5 г., което се синхронизира със съобщенията на асирийските извори. От интерес е и едно друго известие на клинописните извори – сведенията за това, че през VII в. владетелят Руса II на държавата Урарту се сражавал с Mushki-ni, преди да влезе в съюз с тях срещу Асирия.

Основанията да се търси близост между мушките и мизите се коренят и в известията на античните извори за племенната група, назовавана от тях с етнонима мизи. От една страна, това са омировите мизи (Μυσοί

τ'ἄρχεμαχοι, in: *Nom.*, II., XIII, 5), съюзници на троянците, като античната мито-епическа и историографска традиция ги обвързва с мизите, които откриват на Балканите римляните в своята експанзия на север от Стара планина. Изхождайки от това, както и от преките съобщения за миграции на мизите от европейския континент към Мала Азия (може би най-показателно е известието на Ксант Лидийски: *Xant. Lyd.*, frg. 8 = *Strab.*, *Geogr.*, XII, 8, 3), в литературата появата на мушките в източната част на Мала Азия и респ. в горна Месопомия се тълкува като потвърждение за тези миграции. Редом с това, появата на мушките при границите с Асирия се тълкува и като потвърждение на известието на Херодот, че арменците били колонисти на фригите (*Hdt.*, VII, 73; за етнокултурната близост на фриги/мушки начело с Мита [Мидас] и европейските бриги: **Vassileva, M.** 1997;). Довод за идентифицирането на мушки и мизи е и това, че, от една страна, източните мушки присъстват много рано в Мала Азия, още от XII в. пр. н. е., и от друга страна, налице са предположения, че **Ms(w)** от египетските извори за нахлуванията на т. нар. морски народи носят етноним, отразяващ етнонима на мизите. Страбон, като се базира на по-стари известия, съобщава, че някога мизите обитавали около европейския Олимп (*Strab.*, *Geogr.*, XII, 8, 3), което на практика ги представя като съседи на античните македонци (вж. в това отношение коментара у **Папазоглу, Ф.** 1969, с. 305, 311; срв. **Гарашанин, М.** 1988, с. 73;). Това би могло да обясни защо в клинописните извори етнонимът мушки назовава и мизи, и фриги; явно първичните обиталища на мизите на Балканите били в съседство с европейските бриги, заедно с които те мигрират към Мала Азия. Хеланик също говори за “Македон, син на Еол, по когото сега се именуват македонците, тогава живеещи сами с мизите” (*Hellanic.*, frg. 74 ap. *St. Byz.*, s. v. Μακεδονία). Във връзка с това известие на Страбон ще отбележа и присъствието в тази част на западните Балкани на топонима **Амидон** – от там, от поречието на Аксиос, дошъл под стените на Троя водещият пеоните Пирайхмес (*Nom.*, II., II, 844-850; XIV, 287-291); схолиите към текста на Омир изясняват, че Амидон бил крепост на македоните, разположена по реката Аксиос (*schol. ad Nom. II. XIV*, 288). Този топоним заслужава отделно проучване, което да изяви родството му с етнонима мизи, макар това да не е напълно сигурна възможност. Освен това, в един от схолиите към текста на

Омир, споменаващ малоазийските мизи, те се окачествяват като “някои от жителите на Македония” (schol. a ad Hom., II., XIII, 5). Дали мушки и фригийци са идентични, е трудно да се каже; смятам, че т. нар. мизийски надпис от IV-III в. пр. н. е., произхождащ от Уюджик в троадска Мизия и демонстриращ език, близък до фригийския (вж. за него: **Нерознак, В. П.** 1978, с. 36-37), е на фригийски език, тъй като в този район е била разположена и т. нар. Малка Фригия. Така че появата на двата народа заедно в изворите се дължи на съседстването им още в Европа, откъдето тръгнали заедно в миграция, също както кимерийците мигрирали към Западна Мала Азия заедно с трерите в периода VIII-VII в. пр. н. е. Впрочем, според И. М. Дяконов протоарменците (= мушките?) са участвали в общото движение на така наречените от него трако-фригийски племена от края на II хил. пр. н. е., образувайки неговия своего рода авангард, но не като част от фригите, а като отделен народ или племенна група – двата народа бидейки носители на два отделни езика още от балканската им прародина (**Diakonoff, I. M.** 1968 [1984], p. 112; p. 190, бел. 47, срв. също и бел. 39 и 40 към текста; цит. по: <http://rbedrosian.com/Classic/diakph10.htm> [Chapter 3. The Formation of the Armenian People]).

В случая ще ни интересува особената форма, под която асирийските извори предават названието на народа, който мигрира в източна посока и в края на XII век е на западната граница на Асирия – формата мушки (Mušku, Muški). Съществуват предположения, че тя отразява етнонима мизи в семитоезична среда. Смятам, че е възможно обаче името да предава много точно един друг вариант на етнонима и респ. самия ендоним на този народ. Във връзка с тази форма на етнонима, изхождайки от свидетелствата на античната традиция, по-конкретно на Херодот и Евдокс Книдски, за европейския произход на арменците, колонисти на фригите, се приема, че тя е формирана с вариант на по-късния арменски суфикс за множественост **-k'**, добавен към основата *mus-*, което, според Вл. Георгиев, се открива в грузинския етноним за арменците – *so-mex-i*, респ. *Somekhi* (**Георгиев, В.** 1960, с. 38-39; **Папазоглу, Ф.** 1969, с. 310; **Дяконов, И. М.** 1980, с. 361–365;). Мнението се споделя и от James Russell, който приема етнонима *Somekhi* за продължител на клинописното Muški (цит. по: **Mushki...**, pass.). На **В. Н. Топоров** (1979, с. 78-83) принадлежи един опит за успоредяване на името на митичния образ на

музите (Μοῦσαι) и апелатива, назоваващ мишката – μῦς- (старогрц. μῦς “мишка”), от една страна, и етнонима на античните мизи (Moesi / Μοισοί), респ. на мизите от Трояда (Μυσοί). В последния случай Топоров се позовава и върху античния мит, повествуващ за заселването на критските тевкри в Трояда, след като открили, че лъковете и щитовете им са изгризани от мишките, което потвърдило пророчеството, че трябва да се заселят там, където открият мишки (Strab., XIII, 1, 48).

Въз основа на такава насока на анализа името *Μυσοί* / *Μοισοί* се тълкува като тотемно име със значението “миши”, а етимологията, изхождаща от твърдението на Ксантид Лидийски (Xant. Lyd., frg. 8 = Strab., Geogr., XII, 8, 3), че името е със значение “бук” (*μύσος*) – във връзка с което като семасиологичен аналог на римския хороним *Moesia* се указва названието Шумадия в съвременните Балкани (**Будимир, М.** 1929, с. 168; **Županić, N.** 1933, str. 99; цит. по: **Станишић, В.** 2003, с. 169;) – се смята от други изследвачи за нямаща потвърждение, тъй като нямала толкова значимо културно-историческо съдържание (**Станишић, В.** 2003, с. 169). А за семантиката на самия апелатив, назоваващ мишката **mûs-*, се търси потвърждение в названията за муха и комар (**mus-/ *m(o)us-kā*: лат. *musca*, грч. *μύια*, алб. *mizë* “комар”, ствнем. *туска* “комар, муха”, лит. *musg*, стсл. *моу҃ха*), което би могло да указва на първобитно оноματοпоетично значение на този корен (**Станишић, В.** 2003, с. 169, бел. 64, с препратки към **Фасмер, М.** 1986, s. v. *Мѡшка*, и **БЕР**, IV, s. v. *мухѡ*). Според Владимир Георгиев формата *Μυσοί* е по-старата форма, докато формата *Μοισοί* / *Moesi* демонстрирала дакомизийската специфика на загуба на стария лабиализован вокал *ū* (= грц. *υ*), развиващ се в дифтонга **ui*, който се открива в монофтонгизиран облик в албанската дума **mi** “мишка” (**Georgiev, V. I.** 1960, S. 9).

Тук няма да вземаме отношение към коренната етимология на етнонима, искам само да обърна внимание върху специфичното му суфиксално оформяне. Така в неговия вариант, фиксиран в асирийските извори, се наблюдава един суфикс, който е добре познат в други езици, в това число – палеобалканските и балтските езици. Така суфиксът *-iscus* от тракийски имена се указва като един от многобройните суфикси, имащи съответствия в балтските езици – литовск. *-iškas, -iškis*, латв. *-isks*, древнопруск. *-isk*, но и славянското *-ьскъ*, германск. *-iska*, лат. *-iscus*,

гръцк. -ισκος (**Римша, В. П.** 1986, с. 379). Заслужава внимание, че суфиксът е твърде активен не толкова при формирането на антропоними, колкото при формирането на топоними – нещо, за което балто-славянската и тракийската ономастична практика дават многобройни примери (вж. повече у мен: **Йорданов, Ст.** 2001.); тази практика е срещана и у други индоевропейски езици, но там не е типичен феномен. В това отношение трако-пеласгийската и балтската морфологична система несъмнено се сходят. Така някои тракийски топоними (например **Scretisca, Трапъриска**, и др.) имат точни балтски съответки. По принцип този суфикс служи за формиране на прилагателни имена и в балтските, и в славянските езици, но и в двете близко родствени групи индоевропейски езици той има и специализираната функция да формира топоними и в по-редки случаи – хидроними, хороними, етноними, представлявайки елемент от квалитативно-посесивния категориален апарат на тези езици (вж. за последното най-общо: **Мароевич, Р.** 1989, с. 125; за функционалността му да формира селищни и др. имена, съответно в литовски език: **Safariewicz, J.** 1956; и в славянските езици: **Rospond, S.** 1969; **Gusmann, E.** 2007, р. 155; и др.; суфиксът -išk- се сочи измежду 4-те суфикса, най-продуктивни на хидроними в литовски език, вж. **Vanagas, A.** 1970, р. 380-381, цит. по: **Бунс, О.** 2000, с. 14.). Суфиксът формира и някои западнославянски топоними от този тип. У славяните от сърбо-хърватската група, обитаващи западната част на Балканския полуостров, средновековните извори са регистрирали отделни имена от този тип, например в известията на Константин Багренородни, където се срещат имена от типа на топонимите Мокрискик, Добрискик и др. Тук се срещаме и с етнично име, вероятно производно от селищно име, формирано със същия суфикс – споменатият от Айнхард етноним **гудускани**.

В такъв случай обаче етнонимът мушки би следвало да е оттопонимен по образуване. Такава възможност не е изключена. Налице е един хидроним в тракийския ареал – названието на реката Μουσας, Μουσέας, съвр. река Виџеу в Румъния – име, което, както се смята, се извежда от и.е. *meus-; *mus- ‘мъх, блато’. Впрочем, при анализа на този случай Топоров приема връзката на старогръцкия термин *μουσαῖον с редица топоними за явление достатъчно характерно, следователно и названието на подземните помещения за мишки в храмовете

на Аполон могло да има същата форма (**Топоров, В. Н.** 1979 а, с. 83, бел. 160). Но извеждането на етничното име от хидроним с евентуално значение “блато”, респ. “блатиста река” ми се струва твърде вероятно. Това се приближава донякъде до извежданото от Иван Дуриданов значение за хоро- и етнонима Мигдония – значението “Sumpfland” (вж. **Duridanov, I.** 1971, S. 200). Това по-точно отговаря на една от най-типичните функции на суфикса *-sk- в трако-пеласгийските и в балтските езици – да формира топоними и хидроними. Следва да се припомни освен това и информацията на Страбон (Geogr., XIII, 1, 70, ed. G. Kramer, vol. II, Berolini, MDCCCLII, p. 147) за наличието в Мала Азия на река на име Мисий (Μύσιος), извираща от планината Темн и вливаща се в реката Каик, т. е. намираща се в района на малоазийска Мизия.

Изложеното представя етнонима мушки и етнонима мизи като варианти на едно и също етнично име, оформени с различни суфикси. Историографски погледнато, едно от най-ранните становища в българската литература, което обвързва появата на мушките в клинописните извори с данните на античните автори за преселване на мизи и фриги към Мала Азия, е онова на Д. П. Димитров (вж. **Димитров, Д. П.** 1968; **Dimitrov, D. P.** 1971), който прибавя тези известия на писмените извори като допълнително доказателство за балканския произход на т. нар. букел керамика, появяваща се в Трояда през периода Троя VII В₂. Но налице са и противоположни становища; така според Ал. Фол двата етнонима не могат да се обвързват, тъй като са различни, а движението на мигриращите народи в рамките на т. нар. егейско преселение, респ. в рамките на преселението на т. нар. морски народи, било по-ранно от времето на появата на букел керамиката в Трояда (**Фол, Ал., Спиридонов, Т.** 1983, с. 94-95). Контрадоводът на Ал. Фол не е според мен основателен, тъй като дарданите и някои други измежду т. нар. морски народи, които са били с балкански произход, действително се появяват относително рано, например още в битката при Кадеш, но следва да се има предвид, че във времето след Троянската война миграциите продължават, дори само ако се има предвид Диодоровото известие за таласократиите в Егейско море. Както съм обръщал вече внимание, в данните на Диодор датировката на всяка една таласократия би могла да изхожда от начална дата времето на т. нар. Троянска война съгласно датирането

й от гръцката хронографска традиция, което ще означава, че 79-годишната по продължителност тракийска таласократия е завършила някъде към средата или края на периода Троя VII B₂ – т. е. точно в онзи период, който е белязан с присъствието на т. нар. букел керамика, принадлежаща на едно настанило се в Троада тракийско население, т. е. времето между 1190 и 1100 г. пр. н. е., което отговаря също така и на времето, когато т. нар. морски народи нахлуват в Египет (вж. **Йорданов, Ст.** 2001 а, с. 39-40). Тиглат-Пилесер I отблъсква мушките именно в указаното време – 1115 г., което би могло да послужи като добра отправна точка както за верификация на самото известие на Диодор за таласократиите, така и на предложеното от Д. П. Димитров обвързване на появата на букел керамиката с миграциите към Мала Азия.

* * *

Настоящите бележки имат неизбежно предварителен характер, тъй като редица въпроси се нуждаят от допълнително проучване и уточняване. Измежду най-неясните и поради това и досега дискуссионните въпроси е несъмнено въпросът за изходната точка, прародината, от която мигрират малоазийските мизи; въпросът за евентуалната насока на миграцията, доколкото според някои български историци тя е не от Европа към Мала Азия, а в обратната посока; въпросът за хронологията на събитията, и редица други. Към тях, надяваме се, ще се върнем в следващи проучвания.

Съкращения и цитирана литература

- БЕР**, IV – Български етимологичен речник, том IV. Под ред. на Владимир И. Георгиев и Иван Дуриданов. София: Издателство на БАН, 1995
- Будимир, М.** 1929 – М. Будимир. Антички становници Војводине. – Гласник историјског друштва у Новом Саду, II, 1929
- Бушс, О.** 2000 – Оярс Бушс. Суффикс -ик- в латвийском языке. – В: Санкт-Петербургский университет. Филологический факультет. Балтистика в Петербурге. 1-3 марта 2000 г. Морфология и словообразование. Санкт-Петербургский филологический факультет Санкт-Петербургского университета, 2000, 14-15

- Гарашанин, М.** 1988 – М. Гарашанин. Настанак и порекло Илира. – В: Илири и Албанци. Уредио М. Гарашанин. Београд, 1988
- Георгиев, В.** 1960 – Владимир И. Георгиев. Передвижение смычных согласных в армянском языке и вопросы этногенеза армян. – Вопросы языкознания, 1960, № 5
- Димитров, Д. П.** 1968 – Д. П. Димитров. Троя VII В₂ и балканските тракийски и мизийски племена. – Археология, год.4, 1968, кн. 4
- Дьяконов, И. М.** 1980 – И. М. Дьяконов. Фригийский язык. – В: Древние языки Малой Азии. Москва, 1980, 357–377
- Йорданов, Ст.** 2001 – Стефан Йорданов. Една трако-славянска езикова успоредица: топонимите на -СК- в тракийски и на -СК- в славянските езици. – В: Българистични проучвания. 7. Актуални проблеми на българистиката и славистиката. Шеста международна научна сесия. Велико Търново, 17-18 август 2000 г. Велико Търново, Издателство ПИК, 2001, 53-64
- Йорданов, Ст.** 2001 а – Стефан Йорданов. Троянската война, тракийската таласократия и движението на т. нар. морски народи (проблеми на проучванията). – В: Seminarium Thracicum. 5. Втори академични четения в памет на акад. Гаврил Кацаров. София, 2001, 31-46
- Нерознак, В. П.** 1978 – В. П. Нерознак. Палеобалканские языки. Москва, 1978
- Папазоглу, Ф.** 1969 – Ф. Папазоглу. Среднобалканска племена у предримско доба. Сарајево, 1969
- Римша, В. П.** 1986 – В. П. Римша. Фракийци. – В: Системы личных имен у народов мира. Москва: Главная редакция восточной литературы, 1986, 378-380
- Станишић, В.** 2003 – Вања Станишић. О табуизацији назива миша на Централном Балкану. – Balcanica / Балканика. Годишњак Балканолошког института, XXXII-XXXIII (2001-2002). Одговорни уредник Душан Т. Батаковић, директор Балканолошког института. Београд, 2003, 155-174
- Топоров, В. Н.** 1979 – В. Н. Топоров. Моѝси ‘музы’: соображения об имени и предыстории образа. – В: Славянское и балканское языкознание. Античная балканистика и сравнительная грамматика. Москва, 1979, 29-86
- Фасмер, М.** 1986 – Макс Фасмер. Этимологический словарь русского языка. В четырех томах. Перевод с немецкого и дополнения члена-корреспондента АН СССР О. Н. Трубачева. Издание второе, стереотипное. Том II (Е - Муж). Москва: “Прогресс”, 1986
- Фол, Ал., Спиридонов, Т.** 1983 – Александър Фол, Тошо Спиридонов. Историческа география на тракийските племена до III в. пр. н. е. София: Издателство на Българската академия на науките, 1983
- Cavaignac, É.** 1953 – É. Cavaignac. Mushki et Phrygiens. – Journal asiatique, 241 (1953), No 1, 139-144
- Diakonoff, I. M.** 1968 [1984] – I. M. Diakonoff. The Pre-history of the Armenian People. English Translation by Lori Jennings. New York: Delmar, 1984

- Превод на английски език на: Дьяконов, И. М. Предистория армянского народа. Ереван, 1968. Електронна публикация на част от английския превод: <http://rbedrosian.com/Classic/>
- Dimitrov, D. P.** 1971 – Dimităr P. Dimitrov. Troia VII b₂ und die Thrakischen und Mösischen Stämme auf dem Balkan. – In: L'Ethnogenèse des peuples balkaniques. Symposium international sur l'ethnogenèse des peuples balkaniques. Plovdiv, 23-28 avril 1969. Studia Balkanica. 5. Sofia, 1971
- Duridanov, I.** 1971 – Ivan Duridanov. Die Vorgeschichte Mygdoniens im Lichte der Sprache. – Studia Balcanica, 5. Sofia, 1971
- Georgiev, V. I.** 1960 – Vladimir I. Georgiev. Albanisch, Dakisch-Mysisch und Rumänisch. Die Herkunft der Albaner. – Linguistique balkanique / Балканско езикознание, II, 1960, 1-19
- Gussmann, E.** 2007 – Edmund Gussmann. The Phonology of Polish. Oxford: Oxford University Press, 2007
- Macqueen, J. G.** 1986 – J. G. Macqueen. The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor. Revised and enlarged edition. New York: Thames and Hudson, 1986, 176 pp.
- Mellink, M. J.** 1965 – Machteld J. Mellink. Mita, Mushki and Phrygians. – Anadolu Arastirmalari (Jahrbuch für kleinasiatische Forschung), II, 1965, 317-325
- Mushki...** – [s.a.]. Mushki. — <http://en.wikipedia.org/wiki/Mushki.htm>
- Muscarella, O. W.** 1989 – O. W. Muscarella. King Midas of Phrygia and the Greeks. – In: Anatolia and the Ancient Near East. Studies in Honour of Tasin Özgüç. Ankara, 1989, 333-344
- Rospond, S.** 1969 – S. Rospond. Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -bisk-. Wrocław – Warszawa – Kraków, 1969, 432 s.
- Safariewicz, J.** 1956 – Jan Safariewicz. Litewskie nazwy miejscowe na -iszki. – Onomastika, rocz. II, 1956, zes. 1, 15-63
- Vanagas, A.** 1970 – A. Vanagas. Lietuvos TSR hidronimų daryba. Vilnius, 1970
- Vassileva, M.** 1997 – Maya Vassileva. King Midas: between the Balkans and Asia Minor. – Dialogues d'histoire ancienne, Année 1997, vol. 23, No 2, 9-20
- Winkler, H.** 1901 – H. Winkler. Altorientalische Forschungen, II. Leipzig, 1901
- Wittker, A.-M.** 2004 – Anne-Maria Wittker. Mušker und Phryger. Ein Beitrag zur Geschichte Anatoliens vom 12. bis zum 7. Jh. v. Chr. Wiesbaden, 2004
- Županić, N.** 1933 – N. Županić. Značenje nekih starih geografskih i etničkih imena na Balkanskom poluostrvu. – Etnolog (Ljubljana), V, 1933

Доц. д-р Стефан Йорданов, Великотърновски университет; st_iordanov@yahoo.com